STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00400

GEKLIBENE DERTSEYLUNGEN

Rosa Palatnik

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

ראָזע פּאָלאָטניק

געקליבענע דערציילונגען

Publicado por

Edições BIBLOS Ltda.

Rio de Janeiro — GB. — 1966

מיין דאַנק דעם טאַלאַנטירטן מאַלער, פריינט יוסף ס׳דראנסקי, פארן צייכענען מיין פאָרטרעט.

מיין דאַנק דעם באַגאַבטן צייכענער פריינט י. לאַנדאַ פֿאַר זיין קאָמפאָזיציע אויף דער הילע פון בוך.

ר. פּ.

אינהאַלט:

עטלעכע הערטער פון מחבר — — — — — — 7
אַ שמוגלערין — — — — — — — — — — 11
הינט — — — — — — — — — — — — — 34
קייקעלעך — — — — — — — — — — — 45
מעכל גולם — — — — — — — — — — — 69
חנה די פּאַפּקאָוויצער — — — — — — — 87
מאַקומבאַ — — — — — — — — — — — 110
צווייי מאַמעס — — — — — — — — — — 131
חשבון הנפש — — — — — — — — — — 153
זעלנער צום סדר — — — — — — — — — 179
צוריק אויף די פּאָהעלאַ־בערג — — — — — 191
„זכות" — — — — — — — — — — — — 207
ביאָ־ביבליאָגראַפיע — — — — — — — — 217

די שמוגלערין

אַ שמוגלערין

כאָטש אויף די געפרוירענע פעלדער מיניעט נאָך געדיכטער שניי, האָט אָבער דאָס שטעטל שוין געאָטעמט מיטן אָנקום פון פרילינג.

פון די גרין-מאָכיקע שינדל-דעכער האָבן אייז-צאַפּנס געטריפט אַנטקעגן דער אויפגייענדיקער זון, ווי צעטאָפּיעטער חלב פון ברענענדיקע ליכט. ביינאַכטיקע פרעסטלעך האָבן נאָך געריסעוועט אייז-געמעלן אויף די פאַרקאָוועטע טאָפּל-פענצטער, וואָס די בייטאָגיקע זונשטראַלן האָבן גענומען אָפּהאַקן — „צווייגן", „שטאַנגען", „בלעטער", געמאַכט אַ „מאַזשגאַר„ פונעם „ווינטער-גאָרטן" אויף די געפרוירענע שויבן...

פאַרגאַרטלטע יידן אין וואַטאָווע שפּענצערס, פאַרבאַבליעטע יידענעס אין גראָבע שאַלן, צעוואָקסענע כלה-מיידלעך אין געלאַטעטע לאַפּטשעס, אַלע זיינען געשטאַנען אַרום די באַלאַגערטע בעקעריי־

ען און געוואַרט אין דער ריי־שעהן, אויפן שוואַרצן, קלייענעם קווטל־ברויט, וואָס איז אויסגעטיילט געוואָרן צו האַלבע פונטן פאַר אַ פּערזאָן...

אינעם קליינעם שניידערשן שילכל, האָט קהל איינגעמויערט אַ גרויסן, אייזערנעם קעסל, וואָס איז יעדן טאָג אָנגעפילט געוואָרן מיט שפּייזן פון אַמעריקאַנער קאָנסערוון־פּושקעס, וואו באַלעבאַטישע מיידלעך, איינגעלאַדענע פון די שטאָט־דאַזאַרעס, האָבן אויסגעטיילט דאָס געשמאַקע עסנוואַרג צו די פאַרהונגערטע לייט... אָרעמע מענטשן זיינען געקומען מיט בלעכענע קענדלעך, אייזערנע טעפּלעך, צינרנע שיסלען, וואָס די יחוס'דיקע אויסטיילערינס האָבן אָנגעפילט מיט פרומע פּנימער און האַפּערדיקער זיכערקייט, אַז אויף זיי וואַרטן אין די וואַרעמע היימען אַ גוטער קרופּניק מיט אַ פעטן פּאַטשאַי...

בלויז ביים שטעטלשן זייגערמאַכער, איז שוין וואָכן נישט געווען קיין טראָפּן וואַרעמס אויפן געפּרוירענעם אויוון... פּאַרטאָן אין כאָאָס פון מלחמה־גרוילן, האָט קיינער נישט אין זין געהאַט צו פּאַרריכטן צעבראָכענע זייגערס... דאַריבער האָט מען ביים זייגערמאַכער זיך לאַנג געמוטשעט מיט אַ שטיקל פּיסנע ברויט, אַ האַרבע ציבעלע, שוואַרצן רעטעך און — שטיל, באַלעבאַטיש — געהונגערט... פּונדעסטוועגן איז דעם זייגערמאַכערס מיטלסטע טאָכטער, מירעלע, פּאַרבעטן געוואָרן צווישן די אָנגעזעענסטע, נגידישע „פריילינס", צו העלפן אויסטיילן די אַמעריקאַנער־געשאַנקענע געקעכצן...

מירל, אינעם ערשטן אויפבלי פון אָנקומענדיקער יונגשאַפט, איז געשטאַנען ביים זידנדיקן שפּייז־קעסל, מיט אירע געדיכטע, שוואַרצע לאָקענעס, ווי געפּלאָכטענע הבדלות — צעוואָרפן אַרום שלאַנקן האַלדז, ווי סאַמעטענע סטענגים... איר טונקעלע אַליוון־הויט

אביסעלע פארטרוקנט-געמארשטשעט פון ׳שווערן קאמף מיטן אויס־מאטערנדיקן הונגער... אירע גלאנציקע ביר־אויגן, סודות׳דיק אינעם פארענדיקן קעסל געזונקען... דאס פארשמאכטע מויל, אירע פאר־הונגערטע נאז-לעכער, אירע בלייכע הענט און ציטערדיקער גוף, אלץ אין איר האט טיף אין זיך ארײנגעניוכעט די געשמאקע ריחות פון געפרעגלטע שוואמען, זיסע בארקעס און — דער עיקר — די גוט־גערײשטע קליסקעלעך מיט ביבערלעך... דאס דאזיקע שמעקנדיקע מאכל האט פארשיכורט ממש מירלס לעכצנדיקן גומען... ביי יעדן שעפ ,וואס מירל האט געטאן אינעם קאכנדיקן קעסל, האט זי אזוי קונציק מאנעווירט מיטן גרויסן לעפל, אז פונעם עסן זאל זיך כאטש אראפקאפיען אביסעלע אויף אירע שמאלע פינגער, וועלכע זי האט גיך א כאפ געטאן צו אירע פארטרוקנטע ליפן, געלעקט, געשלונגען, ארײנגעאטעמט די באטעמטע ריחות.

אזוי טעג, וואכן און חדשים, געטיילט ווארעמע געקעכצן צו אנדערע און אליין געלעבט מיטן פיסנע שטיקל קוויטל-ברויט...

* *
*

די גרעסטע טייל אינעם שטעטל, האט זיך גענערט פון שמוג־לערײ. געפירט מעל, סאכארין, קיין גאליציע און פון דארטן צוריק געבראכט, מאכארקע, ציגארן און סתם-אלטווארג... ווער ס׳האט נאר פארמאגט אײנצושטעלן, איז געפארן שמוגלען... כאטש ס׳רוב האט מען די סחורות פארנומען, נאך אײדער די באן איז אפגעפארן קיין ראזוואדאוו... דאך, ווען עס איז יא געלונגען איבערצוקומען די

ר אָ ז ע   פּ אַ ל אַ ט נ י ק

גרענעץ-וואך בשלום, יענע האָבן געגעסן פּוטער-קוכנס אין א פּראָסטן אינדערוואָכן...

* *
*

ביים זייגערמאַכער האָט מען לאנג ארומגעזוכט צווישן שטר־ביקע חפצים, וואָס צום פּארקויפן, פּארזעצן, אבי צונויפצושטוקעווען אויף עטלעכע פונט מעל, אביסל סאכאַרינקעס, זאָל נאָר זיין מיט וואָס איינצופּעדעמען, ווייטער, איז דאָך מירעלע אַ מויד — אַ ברעז, „שפּרעכט דאַטש" ווי אַ וואסער, די עסטרייכישע „שמאַטע-ליאַלקעס" (צינאָמען פון זעלנער) קריגן די נכפה פאר איר זגראבנעם געגנגל, פאר אירע הויכע פיס, עליאַסטישע פיגור די רעשט — ? איז דאָך גאָט אַ פאָטער... שווער איז אביסל אָנגעקומען דאָס קריגן פאר איר א „פּשע־פוסטקע" — (דערלויבעני שצו פאָרן מיטן באַן) — מירל איז נאָך מינ־דעריאָריק און אזוי ווי אַלע 14 קינדער — נישט פארשריבן געוואָרן אין מאַגיסטראַט... אירע טאַטע מאַמע געדענקען נישט גענוי אין וועלכן יאָר און אין וועלכן חודש... דער טאַטע מיינט, אז מירל איז געבוירן געוואָרן פאר יעקלען, דער מאַמען דאכט זיך, אז מירל איז געפאלן אויף דער וועלט — נאָך דבורהן און די באָבע איז כמעט ווי זיכער, אז ערשט נאָך חיה'לען — די עלפטע — האָט מירל קאָמפּלע־טירט ביים זייגערמאַכער דעם 12טן שבט... אָבער גענוי, ווייסט קיינער נישט... נאָר אזוי ווי מירעלע איז הויך אין געשטעל, ברייט אין די פּלייצעס, פול אין די באָקעס, האָט איר דער פאָטער געגומען אין מאַגיסטראַט אריין אָפּצושאַצן איר עלטער...

דאָס קרעפּקע שרייבערל האָט נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות, איין אייגל פארקריליעט, מיטן צווייטן ארומגעקוקט מירלען,

ווי מען באַקוקט אַ טעלעצע אויפן מאַרק, אַביסל צוגעסמאַטשקעט מיט זיינע תאווה-פולע ליפן און גיך אַ פאַרשרייב געטאָן 16 יאָר... און כאָטש מען האָט טאַקע נישט געדענקט — צו פאר יעקלען, אָדער נאָך היה׳לען, איז דער זייגער־מאַכער פונדעסטוועגן זיכער געווען — אַז ווינציקער — און אַ „בענטש" געטאָן דאָס שרייבערל: — „אַזוי פיל פרישטשיקלעך אים אויף דער צונג, וויפיל ווינציקער פון 16..." אָבער — אַ דערלויבעניש צום פאָרן מיט דער באַן האָט מירל באַקו-מען... איצט האָבן בלויז געפעלט די פּאָר גראָשן, איינצוזאַלצן". פאַרזעצן דעם טאַטנס אויסגעריבענע טולופּל? קוקט אויס ערגער פון אַ גע-פּגרטער קאַץ. דער מאַמעס סאַטינדיליאַנע קרינאָלינע? שיט זיך ווי פּראָכנע. די מיידלעכס איבערגעניצעוועטע ספּאָדניצעס? נישט ווערט קיין דרייער. ביז אַלעמענס בליקן זיינען געפאַלן אויפן ירושה-חפץ — די גלעזערנע „סערוואַנטקע", וואָס שטייט אויף דריטהאַלבן פיס, שאָקלט זיך, ווי אַ ייד צו שמונה-עשרה, אָבער דורך די געפּענקעטע שויבן, האָט אַרויסגעפינקלט אַ צעקנייטשעטער **קידוש-בעכער**, מיט אַ געלעכערטן הינטן, און אויסגעלענקטער פּראַנט, דאָך — „פּראַוודזשיווע" — זילבער, מיט דער פּראָבע אויפן סאַמע דנאָ, וואָס אפילו אויף **שמעלק** האָט עס געגעבן עטלעכע פונט מעל, אַ פּאָר לויט סאַכאַרין און — קאַיאָר, ווען די באַן-וועגעלעך האָבן געפירט שמוגלערס צו דער סטאַציע, איז צוגעקומען **אַ פאַרשוין** — מי-רעלע, אין איר עלטערער שוועסטערס לאַנגער יופּקע, דער מוטערס ברייטן האַבילאַק, צעפּלאַשעטע קודלעס פאַרדרייט אין גלעקלעך — אויסגעקוקט סטאַלע... דאָס ביסל סאַכאַרין, איינגעניייט אינעם סטאַ-ניקל, דאָס מעל — פאַרשטעקט אין אַ שטרויען קיישעלע, פאַרלייגט פון אויבן מיט אַלטוואַרג, אַ צעבראָכן שפּיגעלע, אַן אויסגעשטשערבעט קעמעלע; ס׳וועט פאַרבלענדן אויפן צאָל-אַמט די **קירה׳שע** אויגן... די מאַמע אין צעדריוולטן טשיפּיק, האָט מירלען אַרויסבאַ-גלייט מיט ברכות, דער טאַטע אינעם לאַנגן טלית-קטן, האָט אויסגע-

שפּרייט זיינע פרומע הענט איבער מירלס קאָפּ, איר פּשוט געבענטשט. ווי פאר כל־נדרי... די שוועסטערן האָבן געשנייצט די נעז, געווישט די אויגן... און שטעטלשער עולם האָט נאָכגעקוקט מיט רחמנות־פּנימער: — „נעבעך, אַ קינד נאָך און שוין — אַ שמוגלערין"...

מירל צום ערשטן מאָל אין לעבן — אויף אַ באַן. די רעדער מאַכן קולות, דער קוימען סוויסטשעט, איר הארץ, ווי אַ „מיעך" — פּאָכעט, פאר די אויגן דרייען זיך מיל־שטיינער, דער בלויער הימל פאלט כורעים, די אויפגייענדיקע זון — שרפעט, בלענדט און דער קורצער וועג — אן אייביקייט...

אויפן צאָל־אמט, אַ שיקלדיק זעלנערל, אין אַ לאנגן שינעל, געדרייטע קרייקעס ארום דינע פּיס, טוט אַ לייכטן באַטאַפּ אין מירלס קיישעלע... כאַפּט אַ בליק אינעם צעבראָכענעם שפּיגעלע, טוט אַ ניאַרע ס׳ביסל שמאַטעס און — היידא — „מאַרשירען"...

מירל צעטומלט, גלויבט נישט אירע אויגן, אַז זי איז שוין טאַקע אין ראָזוואדאָוו?... די זון שיינט נישט סתם, נאָר בליאַסקעט מיט טונען גאָלד, מירל האָפּסלט, טענצלט, איבערגעקומען די ערשטע שמירה... דאָס שטרויענע קיישעלע טראָגט זי מיט אזא פּאָריע, גלייך בריליאַנטן אין דעם... אַ הויכער־גאַליציאַנער, מיט אַ שמאָל קאָזעבערדל, קורצע פאה׳ס און לאנגער בעקעשע, שטעלט מירלען אָפּ דער ערשטער:

— „פּרוילַיין", האָבן זי עפּעס גיין אין קיישעלע?..." מירל מיט שטאָלץ: — „אַ שאלה?" — „וואָס זשע האָט עין? „ווייעכס", האַרעטס?" — (סמנים פון מעל, סאַכאַרינקעס) מירל יהוס׳דיק: — אינץ האָב מע ביידע"... דער גאַליציאַנער האַלט זי שוין פעסט ביים קיי־

שעלע: „קימץ אראאן, פריילין'שי”... מירל רייסט זיך ארוים: —
אינץ האָב מע צאָפּט...”

* *
*

עטלעכע שעה שפּעטער, אינעם זעלבן קיישעלע, אויפן פּלאַץ
פון מעל, פּעקלעך טוטין, מאַכאָרקע... אינעם סטאַניקל, צוויי שורות
איינגענייט — שאָרוטן... דאָס גרענעץ־„היטערל”. האָט שוין געוווסט,
אז אין „מעדכענס טאַשע” ליגט אַ צעבראָכן שפּיגעלע און אלטע שמאַט־
קעלעך, דערפאר בלויז אַ גלעט געטאָן איר יונגע הויט: — „היבשעס
ווענז” — גייען זי ביטע”...

פּאַרנאַכט, דער שענסטער, וואָס מירל געדענקט. די אונטערגיי־
ענדיקן זון, אינגאַנצן אויף איר טאַטנס שינדל־דאַך, מיניעט, בליש־
טשעט, ווי אָפּגעשיט מיט געשליפענע דימענטלעך... דאָס גאַנצע
שטעטל, איינגעהילט אין אַ ראָזע־זיידענעם טוניק, דער געלעכערטער
שאָסיי, ווי אויסגעגלייכט, אפילו דאָס יאַמע־געסל, יום טובדיק־גע־
כשר'ט, אזוי ווי דעמאָלט ווען מ'האָט אָפּגעוואַרט דאָס אָנקומען פון
ביסקאָפּ...

מירל איז געזעסן ביים געגרייטן טיש — אַ מיוחס, אַ פרנסה־געבע־
ריך, זיך שטאָלץ געגוידערט און מיט גרוים הנאה געגעסן איר פאר־
בענקטע מאכל — קליסקעלעך מיט ביבערלעך...

* *
*

זינט איר ערשטן „דעביוט" אלס שמוגלערין, איז מירל עטלעכע מאָל אין וואָך אדורך די גרענעץ-וואך-בשלום... און כדי די „קנעפּ-לעך" אויפן צאָל-אַמט זאָלן איינעמען אַ מ י ת ה - מ ש ו נ ה, ווערן אַ קאַפּיטשקע בלינד, האָבן שמוגלערס אונטערגערוקט — אַ פלעשל מעד, אַ פּעקל ציגאַרן, אַ קילאָ מעל... דאָך האָט יעדער טאָג געהאַט אַ קרבן... אמאָל, אַ גויאיש מסירהלע, אמאָל אַ געטווישט נאַטשאַל-ניקל, ס'רוב אפילו די אָפּגעחורשטע זשאַנדאַרן אליין, געמאַכט די בראָך אין עטלעכע קיישעלעך... אָבער שמוגלערס האָבן זיך נישט מיאוש געווען. יעדן טאָג, נייע טרוקן, פאַרבלענדעניש... אָט האָבן מענער זיך אויסגעפּוצט אין שבתדיקע הלבשה, ווייבער פאַרשלייערט אין ברייטע היטן מיט לאַנגע וואַלקעס, עלעגאַנטע רענצעלעך, און בילעטן — ערשטע קלאַס... אַזעלכע פּאַסאַזשירן האָט מען אדורכ-געלאָזט אָן רעוויזיעס...

נו, האָבן אויך מירלס נייע שיך געסקריפּעט אַ מהלך ווייט. איר ניי-געבלימטע קליידל, רונדיק, ווי אַ צעעפנטער פאָכער, ס'ווייסע קאַפּעלושל מיטן גרינעם וואַלקעלע — וואָס איר מוטער האָט גערופן — „אַ ניזוק פאַרן פּנים" — האָט פון איר אראָפּגעלויכטן, און אויפן זוניקן טראָטואַר האָבן די שטיינער געזונגען אונטער איר טענצלדיקן גענגל...

אָבער, נאַטשאַלסטווע האָט זיך גיך גענומען חידושן, אויף די צו-לײדיקע — דריטע-קלאַס... און נאָך מער, אויף דער פול - באַ-זעצטער ערשטער-קלאַס... מיט די עלעגאַנטע דאַמעס? — יום טוב-דיק-געקליידעטע מענער? מ'דאַרף אַ שמעק טאָן צו זייערע לעדערנע וואַליזקעס... און — דער „באַלאָן" האָט געפּלאַצט...

די באַן־וועגעלעך זיינען אריין אין שטעטל מיט צעקנייטשטע קאַפּעלושן, פאַרוקטע „ניזוקס" אויפן מיטן קאָפּ, פּנימער ווי נאָך א שריפה, די אויפגעשניטענע רענצלעך, ווי געפּלמעסטע בייכער, אויסגע־קוקט גלייך טרויער־עגלות וואָלטן געבּרענגט הרוגים פון אַ שלאַכט... אפילו דער שמאַטע־וואַטע הימל האָט מיטגעפינצטערט אויפן טרויע־ריקן „ספּעקטאַקל"...

* *
*

און — שמוגלער האָבן געפונען נייע איינפאַלן. פּשוטע פלאַכ־טעם צעשויפגעגנייט אין צווייען, אויסגעשטעפּט מיט ברייטע פאַסן, זיי אָנגעפילט ווי קישקעס, מיט מעל, צוקער, איינגעצויגן אויפן הוילן גוף, עלעהיי גאַרסעטן... וואָס מאָגערער א מענטש, אַלץ גרעבערע גאַרסעטן אויף די לייבער...

האָט אויך מירל זיך אויפגענייט צוויי אַזעלכע „סטוטשנע גאַר־סעטן"... אהין־וועג, אויסגעפילט מיט מעל, צוריק — מיט טוטין... און ווייטער געגעסן קליסקעלך מיט ביבעלעך...

אין קראָקע האָט זיך געיאַוועט א פרישע דערפינדונג — וויי־כער בראָם, וואָס מ'האָט געקאָנט אויף זיך אַנטאָן צו עטלעכע פע־לעכלעך און ערשט אויף די פעלעכלעך, דעם טוטין־גאַרסעט... עולם האָט עס גערופן: „משה־זיכמעך" און ס'איז לאַנג אָנגעגאַנגען דער דאָ־זיקער: „משה־זיכמעך"...

* *
*

געוועזן איז דאָס פאר ראש-השנה, די טעג נאָך זוניק-וואַרעמע, נעכט שוין ווינטיק-קאַלטע. שמוגלער האָבן באַמעלט און באַצוקערט גאַנץ קירה. באַשוכט און באַקליידט קרוין-פוילן... און **שומרים** אויף די גרענעצן, האָבן געזשלאָקעט; ווײַן, מעד... פאַרזאָרגט די „היטער" — תּמיד צו זײַן בגילופין... טויב, בלינד און — שטום... זעט, איז זי געוואָרן העכער, פולער, ווייבלעכער... זיך פאַרשווירן אַ קורצע פּאָלקע, מיט אַ ממזריש גזשיפּקעלע, צעוואָרפן איבערן גאַנצן שטערן. אירע צוויי שוואַרצע אויגן, פייער פון יוגנטלעכן אויפבלי.

ס'איז צוויי טעג פאַרן פאָרכטיקן יום-הדין.

מירל פאָרט אהיים פון קראָקע. אויף איר עליאַסטישן גוף איינ-געפרענגעט, ווי מיט רייפן — ווייכע לעדער, פון אויבן איר סטוטש-נער טוטין-גאָרסעט און זי אליין, ווי אַ ציגל אין אַן אײַנגעמויערטער פעסטונג... אינעם עלעגאַנטן רענצעלע, אײַנגעשטעלט, עטלעכע קי-לאָ צוקער... וועט מען פּאַקן? — איז ווערג זיך דערמיט... אַבי די „פעסטונג" איז געזיכערט...

דער שנעל-צוג איז אָנגעלאָפן מיט געפּייף און בראַזגערײַ... אויפן פּעראָן איז פינצטער. קאָנדוקטאָרן לייכטן אָנטקעגן מיט רויטע לאַמטערנדלעך, הושקען זיי, ארויף און אראָפּ, רעפלעקטירן אויף פּני-מער, הענט, פּיס, קעפּ-פראַגמענטן פון מענטשן... אויפן פּוסטן סטאַ-ציאָן, שמינקלענדיקע לעמפּעלעך, פאַרגרעסערן נאָך די אומהיימלעכע פינצטערניש... די אויסשטייגנדיקע פּאַסאַזשירן קוקן אוים ווי טונקע-לע שאָטנס, וואָס צעלויפן זיך, שטופּן זיך, אײַלן צו די באַן-וועגעלעך...

מירל, מיטן פארמויערטן גוף, אויסגעטראקעוועט, ווי מיט אָנ־געצויגענע סטרונעס, גייט געלאסן, דרייט מיטן בלויען רענצעלע, קאָ־קעטירט כלומרשט, ווי אויפן שבתדיקן שפּאציר... פּלוצים, א דין לי־ריש - שטימעלע צעוווזשלט די טונקלקייט: — „פּרוילײן" — „אירע טאַשע איזט זאָ היבש, צייגען זי ביטע, וואָס איזט דען דארין?"...

מירל דערזעט בלויז קאָנטורן פון א הויכן מאַן, פילט אויף זיך גליענדיקע בליקן און ס'שיינט איר, אז די בענדער פונעם איינגעצויגע־נעם גאָרסעט זיינען פּלוצים לויזער, צעלאָזטער געוואָרן, אָט, אָט, וועט דאָס אָנגעצויגענע „קרעמל" זיך געבן א צעשיט און א פאל טאָן צו אי־רע פיס... אַ שאַרפער ווינט טוט א הייב איר פאלבירט קליידל, ענט־בלויזט איר היים-געוואָרן לייב ביז איבער די קניען... דאָס ווייסע קאַפּעלושל פארוקט זיך אויפן מיטן-קאָפּ, איר שוואַרצער שויבער — צעשיט איבערן גאנצן פנים... מירלס הארץ, גלייך עמיץ וואָלט דאָרטן מיט פויסטן געסטאָרקעט. עס רוישט איר אין קאָפּ, און אין דמי־יון זעט זי שוין ווי איר מאַמע ברעכט זיך די הענט, די שוועסטערן קלאָגן אויפן קול און דער פרומער טאַטע מורמל: — „אַ פאַרשטער־טער יום טוב"...:

— "וואָרום שטייען זי זאָ דום? פּרוילײן?" — שניידט די לופט „דאָס שאַרפע, דינע שטימעלע — „פאָלגען זי מיר נאָך" — און מירל פילט שוין ווי עמיץ האַלט איר פעסט ביים אָרעם...

אינעם טשענירטן הימל ציען דריבנע וואָלקנדלעך, א גרויסער שטערן האָט א פלי געטאָן און ווי מיט א סערפּ אדורכגעשניטן אַ שטיק הימל... דער האָריזאָנט, שווארץ ווי סמאָלע פונווייטנס זעט מירל דעם געשמינקל פון שטעטלשע פייערלעך, איר הארץ ציט דאָרטן אהין...

אָבער דער טונקעלער שאָטן ציט איר אַהער, ווו ס׳איז שטאַרק פינצ־טער־וואַלד... : — „ניין!" — שרייט מירל אויס און דערקענט נישט איר אייגן קול... פאַר אירע אויגן טוט אַ בליאַסק אַן עלעקטריש האַנט־לעמפּל, פאַרבלענדט אינגאַנצן איר ראיה... דאָס לעמפּל צינדט זיך, לעשט זיך און צוביסלעך נעמען זיך אויסשיילן געזילבערטע עפּאָ־לעטן, אָפּיצערסקע קנעפּ, אַ ברייט היטל מיט אַ שמאָלער שנאָל אונ־טער אַ גוט־ראַזירטער גאָמבע... מירל דערקענט דעם „וואַכמייסטער פון צאָל־אַמט"... שטענדיק בויערט ער זי אַדורך מיט זיינע גזלנישע אויגן... די דאָזיקע תאווה־בליקן ברענען אויף איר גוט־אַנטוויקלטן קערפּער, אויף איר יונג־מיידלשע ברוסט און — זיי פינקלען, שטעכן, טוען איר אויס נאַקעט... אָבער תמיד זיצט ער זיך אויפן סטאַציאָן, ברייט־צעלייגט אינעם ווייכן פאָטעל, שיקט אונטער קלענערע זשאַנדאַרן צום „**באַטאַפּן די לויטע**"... און היינט — ער אַליין, בכבודו ובעצמו, נישט אַנדערש, ער טשאַטעוועט טאַקע אויף איר... מירל פילט ווי איר הויט רינצלט, ציטערט; — „די בראָך איז נאָענט"... זי

— לאָזט זיך שוין פירן... איר יונגער מוח עגבערט, זוכט עצהס, אנט־רינונג: אפשר צוווארפן דאָס רענצעלע מיטן צוקער? אָדער גאָר אי־בערלאָזן די געציילטע פאָר „קראָנען"? דער עיקר — ראַטעווען די לעדער, דעם טוטין... כאָטש ערגער וועט זיין די בושה... זיי וועלן זיכער אַנטבלויזן איר יונג לייב, זעען דעם צניעותדיקן גוף, פּאַקן אַ גרויסן טרוק און אוועקהרגענען פּרנסה־סודות... ניין, זי וועט זיך נישט לאָזן אויסטאָן, נישט אויפדעקן פאַר מענער־אויגן איר בתולה־לייב... ניין, קיינמאָל נישט...

*   *

*

אין צאַל-אמט איז טונקל. אין א ווינקל דרימלט א האלב-אויסגע־טאָן סאָלדאטל, פארשפרייט שווייסיקן טשאַד אינעם אָנגערויכערטן צימערל. אויפן פארקאָפּטשעטן קוימען זידט אַ בלעכערנער טשייניק:

— „עפּענ׳ען די טאַשע״ — באַפעלט דער שטרענגער וואכמייס־טער, ציט אראָפּ זיין אָפיצערסקע רעקל, דעם שטייפן קאָלנער, בלייבט מיט אַ צעעפנט העמד, צעכראַסטעטער ברוסט און פרווט דערווייל אַ ריר טאָן מירלען ביי איר אויסגעפילטער טאַליע... זי שפּרינגט אויף, שטופּט אַוועק זיין האַנט און עפנט גיך איר רענצעלע... די פּעקלעך צוקער גיבן א בלענד, גלייך ווי פייער-צונגען... דעם וואכמייסטערס גראָבע פּנים ווערט פארכמאַרעט: — „וואָס איזט דאס״? — נאָגלט ער איין זיינע שיכורע אויגן אין מירלס צעשראָקענעם פּנים און מיט אָנגעיאָגטן כעס דונערט זיין גאָווערנדיק מויל:

— „צום טייפל, וואָס איזט דאָס?״... מירל צעחושט, מיט קוים אַ הערבארער שטימע: — „צוקער״ הער וואכמייסטער און פילט, אז ס׳וועט פּלאצן דער בלאַטער...

פּלוצים כאַפּט ער אירע הענט, צינדט זיך אָן ווי פייער, זיינע אויגן ווערן מוטנע, אָנגעגאָסן, ער נעמט זי שלעפּן צו א טיר... מירל ווערט זיך מיט אַלע כוחות, דראַפּעט זיינע פיבערדיקע הענט, זוכט איינצובייסן די פלאַך פון זיין דלאָניע און — פארגעסט „**די פּעס־טונג**״ אויפן גוף... אינעם קאַמף-געפלעכט פון זייערע הענט, האָט דער צעיושעטער וואכמייסטער איר אזוי איינגעקלעמט אין זיך, גלייך זי וואָלט געוואָרן אַ טייל פון זיין צעפּאַרעטן גוף, ר׳האָט גענומען זוכן ביי איר — לייב... לייב... און — ווי א צעברויזטע חיה ארויסגעברומט:

ר אָ ז ע פּ אַ ל אַ ט נ י ק

— „דאָנערוועטער! וואָרום זינד זי זאָ האַרט? „קרוצאַפּיקס", זינד זי דען אין אייזן-געשמידט?"

מירל, ווי אין אַ פאַרמאַכטער שטייג, וואָס ברענט פון אַלע זייטן, שרייט יאָמערלעך:

— „טאַטעניו!"...

די פאַרמאַכטע טיר עפנט זיך מיט אַ הויכן סקריפּ. צוויי מאָ-גערע זעלנערלעך, סאַלוטירן געהאָרכזאַם:

— „נעמען זי זאָפאָרט דאָס מעדכען צום אונטערזוכען" — באַ-פעלט שטרענג דער וואַכמייסטער. און מאַכט דערווייל צורעכט זיין מגושמדיקן הילוך...

אומבאַהאָלפן בלינצלט מירל מיט צעשראָקענעם קוק אויף די זעלנערס צעפלאַשעטע קוטשמעס, אויף זייערע געדיכט-באַהאָרטע ב ר ו ס ט ן און טוט אַ מוראדיקן אויסגעשריי: „נ י י ן! — נימאַלס!..."

פון די זעלנערס שפּאַטישע געלעכטערן, קומט מירל תיכף צו זיך, דערפילט קלאָר די ס כ נ ה, גלייכט אויס איר געבויגענעם רוקן, מאַכט צורעכט דעם צעשויבערטן קאָפּ און נעמט בעטן מיט רחמים:

— „זאָל מיך אונטערזוכן אַ פרוי, כ'בעט אייך, נאָר פון אַ פרוי, אָדער, איר קאָנט מיך שוין טויטן אויפן אָרט..."

*מירלס לויכטנדיקע צניעות, איר טיפסטער געבעט, האָט דעם „היטער פון גערעכטיקייט" אזוי שטאַרק צעטומלט, אז ר'האָט איר גענומען באַטראַכטן מיט אויפגעריסענע אויגן, מבלבלדיק, זיינע פאַר־מאַנטשעטע שוואַרצאַפּלען האָבן זיך אויסגעקלאָרט און מיט עפּעס אן אַפּשיי, א רוף געטאָן אן אַפּבליאַקירטע שיקסע, מיט קלעצל־פּים, האַלב אָפענעם בוזים, וואָס האָט מירלען א שלעפּ געטאָן, ווי א קעלבל צו דער שחיטה... און — נאָך געציילטע מינוטן, אריינגע־בראַכט די ווייכע לעדער, נאָך ווארעם פון מירלס גוף... און דער אויסגעפּילטער טוטין־גאָרסעט, איז געהאָנגען אויף דער שיקסעס פּלייצע, לעהיי א צירונג־טוך...

א חיהשע געהיזשעריי, שטיקנדיקע געלעכטערן, האָבן אזש אָפּגעשלאָגן מיט ווידער־קולות אונטערן הויכן סופיט... בלויז דער וואַכמייסטער איז געבליבן ערנסט, אויסגעניכטערט און שטרענג — באַפוילן:

— „אַריינשיקן דאָס מעדכען"...

מירל איז דערשינען דינער, שמאָלער, שלאַנקער און אויך — ד'איקער... אויף איר אויסגעבלייכטן פּנים — נצחון פון געראַטעווע־טער צניעות...

דער וואַכמייסטער שיקט ארויס די דינערשאַפט... קוקט אויף מירלען לאַנג, שטום און מיט אן אויפבליץ פון טיפער באַוווּנדע־רונג... אָבער, זיינע יצר־הרע־אויגן, ווי מיט בלוט פאַרגאָסן, קוקן זשעדנע אויף דער קיילעכדיקער פאָרם פונעם קינסטלעכן גאָרסעט, וואָס האָט נאָך די רונדקייט פון מירלס יונג־מיידלערישן־גוף... דער כּ א ן אין אים קעמפט מיטן אָנגעצונדענעם בלוט...

דער ריח פון מירלס פרישן לייב, די קרעפטיקייט פון אירע פולע אקסלען, פעסטקייט פון די ברייטע קלובעס, פארשיכורן זיינע פייכטע אויגן, וואָס רויטלען זיך — צעגליט, ווי זשאַרענדיקע קוילן. זיין ברייט אָנגעגאָסן פנים, די אויפגעשפּיצטע אויערן, די בלאָנדע, שטייפע-האָר, ווי אויף א פידל-בויגן, אלץ אין אים פרעסט מירלס יונג פולבלעכן קער-פער... און — ווי פון א פרישן, ווילדן שטורעם געטריבן, וויקלט ער באַניים זיינע פעסטע הענט ארום מירלס דין - געוואָרענער טאַליע... ער דערפילט שוין איצטער — ז י כ ק י ט ן, רונדיקייטן... זיי-נע גליענדיקע פינגער בלאָנדזשען... פרענגען... פארקלעמען... דער-ביי ברומט ער חיהש:

— „טראַציקע יודין!-" — „יודין!".

און מירל, פארדישעט, ווי אין א תפיסה-צעל, ראנגלט זיך מיט די לעצטע כוחות, בעט מיט אַלע צערן פון דער וועלט: — „שים מיך בע-סער! שים!"...

זיינע גליענדיקע הענט האָבן פלוצים, — ווי פון א שפיזן-שטאָך — באַפרייט מירלס קאָנוואולסיוון-גוף. ער איז געבליבן שטיין פארגליווערט, ווי א מצבה-שטיין. זיינע פארנעפלטע אויגן, ווי שיכור-לעך פארטשאַדעט, זיינע געדיכטע ברעמען, ווי וואָנצעס ווילד-צעבער-שטלט:

— „שימן?".

דאָס דאַזיקע אויפריכטיקע געבעט, מירלס, האָט ווי א פליענדיקע קייל זיך א קאָלער געטאָן איבער זיינע פארלוירענע רעיונות, ספּאָנ-

טאַן זיך אויסגעגליכט, ארומגעווישט פון געדיכטן שוויים און שוין אַ באַזינטער געגומען קוקן אויף מירלען מיט אזא שטוינונג, גלייך פייער־שפּיזעלעך וואָלטן געדרילעוועט זיין מוח און — א שווארץ הייטל איז אראָפּ פון זיינע מוטנע אויגן... ער זעט מירלס אומבאַרירלעכע אומשולד, עס דאכט זיך אים, אז מירל איז פּלוצים צוגעוואַקסן, העכער געוואָרן, שטייט מיט איר אראָפּגעלאָזטן קאָפּ, ווי אַ געמאָלענע יונג־פרוי אויף א פּעדעסטאַל...

אַ שטאַרקער כח באַוועלטיקט זיינע חיהשע אינסטינקטן... אַ דרך ארץ־געפיל, לחלוטין אים פרעמד, דערלאָזט אים נישט מער צו קיין געוואלט־טאַטן...

— „ווי הייסן זי דען? — פרעגט ער שטיל:

— מירל".

— ווי אלט זינד זי?

— „16 יאָר"...

ער וויל איר א פריינדלעכן גלעט טאָן. מירל דערלאָזט נ י ש ט...

— „איך האָבע זי זייער גערן — פרויליין"...

— „דאַנקע שיין"...

ר אָ ז ע   פּ אַ ל אַ ט נ י ק

— „פּילייכט עטוואס צום עסן?"

— „דאנקע שיין"...

— „וואָליען זי געין צו האוזע?".

— „יאַ"...

דער וואכמייסטער טוט ווידער א רוף זיינע צוויי משרתים, באַפעלט — הערשעריש:

הערייןפּאקען אַלע דיזע דינגע".

— „מיטנעמען „דיזע טאשע", פירען דאס מעדכען, אין פּ ו־ לִ ע ר   אָ ר ד ע נ ו נ ג — צו האוזע... פארשטאַנען? אין פולער אָרדענונג"...

„יאַוואָהל הער וואכמייסטער" — סאלוטירןביידע און ציען זיך אוים, ווי שטעקנס.

מירל פארבליפט, אַט א בליק אויפן — פּ ל ו צ י ם   ג ע־ מ ע נ ט ש ל ט ן — וואכמייסטער, אַט אויף די אונטערט‌ַעניקע באַדינערס און אַט אויף דעם געראַטעווע‌ַטן   ר ע נ צ ע ל ע...   גלייבט נישט אירע אויגן: איז דאָס וויזיע? חלום? און אפשר גאָר אַ פרישע פּאסטקע?...

*   *

*

אינעם שווארצן דרויסן — קאַלט, ווינטיק, מירלס פּנים גליך זי וואָלט עס געבראָטן ביי אַ העליש פייער. ווען זי געוווינט זיך אַביסל צו צום בייַנאַכטיקן טומאַן, זעט זי דעם אויסשפרייט פון הימל — בלוי, אפילו זילבערדיק — אדורכגעוועבט... די געדיכטע ביימער אינעם לובלינער וואַלד, קוקן איר אויס, ווי שמחת-תורה-פענער, און די שטערן אין הימל, ווי קליינע ליכטעלעך איבער זייערע גרויסע צווייגן-קעפּ...

דאָס שמאָלע סטעזשקעלע צווישן די נידעריקע וואלד-גראָז, שלענגלט זיך ביזן שטעטל אריין, קוקט אויס, ווי אַ ברייטער, גרויער, צעקעמטער שרינט...

דער וואלדיק-שמעקנדיקער יאַלאָוויעץ, פארשיכורט איר מיט זיינע היילנדיקע בשמים-ריחות.

צווישן באַוואַקסענע קוסטעס, שמעקן מיט כלערליי טעמים — רויטע יאַגדעס און פרישע שוואָמען.

אויף די נאָדל - ביימער, אַ פייגל-געטשוויטשער, אין וועלכן עס פלעכטן זיך אויך אריין מוזיקאַלישע טענער פון ערגעץ — ווייטע קו־קאַווקעס... אפילו די לאַנגע שורה טעלעגראַפן-סלופּעס, זשומען מע־לאָדיש, ווי אַ צושטייער צו דער נאַכטיקער וואלד-סימפאָניע... פון צייט צו צייט גיבן פליענדיקע שטערן אַ שנייד אדורך, ווי זילבער־שפּיזן, דעם לויטערן הימל... די צוויי דאַרע זעלנערלעך, אין לאַנגע שינעלן, מיט קורצע שווערדלעך אין זייערע איינגעצויגענע טאַליעס, שפּרייזן נעבן מירלען דורך ארצדיק, מוזן רעספּעקטירן דעם ש ט ר ע נ ג ן ב אַ פ ע ל... דאָך, טיילמאָל, ביי אַ הויך בערגל, אַ טיפ גריבל, גיבן איר אַ נעם ביי די הענט, דערפילן מירלס מורא־

דיקן אויפציטער... פּאַרט — צוויי געזונטע מענער, אַ יונגע מויד, אין ווילדן וואלד — אליין... אָבער, זיי געדענקען: — „פירען די־זעס מעדכען אין פולער אָרדענונג"... פארבייסן זיי די ליפּן און — מ׳שפּאַנט...

מירלס גאנג — לייכט, גרינג, האַפּערדיק — אַזעלכע נסים? — נאָר זכות אבות זיינען איר בייגעשטאַנען...

ס׳איז טיפע נאַכט, מירל זעט שוין דעם רעיענטס גרויסן גאָרטן, אראָפּגעפּאַלענע קאַשטאַנעס פון די וועלקנדיקע ביימער, דאָס אָנהיימלעכע האַווקען פונעם שווארצן בולדאָג, דאָך, זי דערקענט נישט דאָס שטעטל. איר שיינט זי בלאָנדזשעט... עפּעס אַזא גע־דעמפּטע שטילקייט, ווי פאר א שטורעם... דער אויסגעשטערנטער הימל ליגט אזוי נידעריק, כמעט אויף די צעגויפגעטוליעטע דעכער, עס דאכט זיך איר, אז דער גאָלדענער צלם אויפן קלויסטער־שפּיץ וועט א ד ו ר כ ל ע כ ע ר ן דאָס האלבע ל ב נ ה ־ ר אָ ג ע ל ע...

אויף די שלאָפנדיקע געסלעך איז שטיל, פינצטער. די שטאָט־לאַמטערן ווארפן שאָטנס אויף שלייכנדיקע יידן, מיט ליכטער און ספרימלעך אונטערן אָרעם, טשאַפּען זיי צום העל־באַלויכטענעם בית־מדרש, פון וואנען וויינענדיקע סליחות־טענער ווארפן־אָן א פחד פארן קומענדיקן יום־הדין...

ביים זייגערמאַכער אויפן סאַמע פענצטער, ברענט דער גרוי־סער בליץ־לאָמפּ — טיף אראָפּגעדרייט, דינע שטראלן צעלייגן טונ־קעלע שאָטנס אויפן שווארצן טראָטואר... מירלס פארטרויערטע מוטער, מיטן געמאַרשטשעטן יום־כפור־פנים, איינגעהאָרכט אין מינדסטן שאָרך, לויפט פלוצים אַנטקעגן ג יי ע נ ד י ק ע פ י ל ו־

ע ט ן... דערזעט מירלס **ד י נ ע ם ג ו ף**, איר **מ אָ ג ע ר ע ט אַ ל י ע**, לאָזט זי ארויס א הויכן קוויטש: — „אַ בראָך אָט אינץ געטראָפן — אויס **ל ע ד ע ר**, אויס **ט ו ט י ן**, אויס — פרנסה”...

אין שטוב, זיצט דער זייגערמאַכער אין א ווינקל מיט אראָפּ־געלאָזטן קאָפּ... די שוועסטערן כליפּען, ווי נאָך א טויטן...

מירל טוט א פריידיקע צעעפן דאָס אָנגעפּאַקטע רענצעלע; ווו די **ל ע ד ע ר, ט ו ט י ן, צ ו ק ע ר**, ליגן אויסגעמישט, ווי אָפּ־געראַטעוועטע נאָך א גרויסער שריפה...

דער פאָטער האָט באַלד אויפגעדרייט דעם האלבן בליצער, ס'האָט א פלייץ געטאָן מיט אזא ליכטיקייט, אז די ווייסע קאַץ אויפן שווארצין פריפּעטשיק איז אזש אַנטלאָפן מיט א בהלה... די שוועס־טערן זיינען געפאלן אויף מירלס האלדז מיט א הויכן **ב ע ט ש**... די מאַמע האָט אויפגעהויבן אירע פרומע הענט צום בלייכן סופיט: — "געלויבט השם־יתברך פארן גרויסן נס”...

און ס'האָט אויסגעקוקט, גלייך די אָרעמע שטוב, די אָפּגע־שיילטע ווענט, די לאָמע שאַנק, די הינקנדיקע טירן און אפילו דער אויסגעשטערנטער הימל, וואָס איז כמעט געלעגן אויפן צעבראָכענעם באַלקאָן, אלץ האָט באַקומען דעם ליכטיקן אויסזען, ווי ערב א גרויסער פריילעכער חתונה...

★ ★
★